

ב. הלכה כרב ששת (עפ"י הגהת תרומת הרשן מה).

דף צה

קכט. האם הפעולות דלהלן מותרות או אסורות, מדאורייתא או מדרבנן?

א. כחילת (= שימת כחל) העין.

ב. גדילת (= קליעת) שער.

ג. פקיסת הפנים; העברת סרק.

ד. חליבה, חיבוץ וגיבון.

ה. כיבוד וריבוץ הבית.

ו. רדיית חלות דבש.

ז. תלישת צמח מעציץ.

א-ג. הכוחלת עיניה בשבת — רבי אליעזר מחייב. [בתחילה אמר רבי אבין א"ר יוסי בר חנינא: משום מלאכת כתיבה. אבל רבי אבהו חלק, כי אין זו דרך כתיבה, אלא פירש משום מלאכת צביעה. וכן היה רבי שמעון בן אלעזר ואמר משום רבי אליעזר: אשה לא תעביר סרק על פניה מפני שצובעת]. וכן הגודלת שיערה — חייב. [ריב"ח: משום אריגה. רבי אבהו: משום בנין]. וכן הפוקסת (י"מ: מתקנת שיערה במסרק או בידיים. וי"מ: טחה כמין בצק בפניה), [לריב"ח: משום טווה. לר"א: משום בונה].

ישנה גרסה בראשונים שגם לפי המסקנא, כוחלת חייבת משום כותבת (ע"ח, ערוך ומאירי. וכן

משמע ברמב"ם — שבת כג, יב. עפ"י שבט הלוי ח"ט קג ועוד. ע"ע בבאור הטעם בקהלות יעקב מ).

וחכמים אומרים: שלשתם אסורים משום שבות.

רבי שמעון בן אלעזר אומר: הגודלת כוחלת ופוקסת, לעצמה — פטורה, לחברתה — חייבת.

וכן פסק הרי"א^ז. ואולם הרי"ד כתב שהלכה כחכמים. וכן משמע ברמב"ם, שהעברת סרק על הפנים אין בה חיוב אלא איסור דרבנן. ואולי הטעם משום שאין זו צביעה המתקיימת (עפ"י אחרונים).

ד. החולב חייב משום מפרק.

והיא תולדת 'דש'. רש"י ותוס' כאן; רמב"ם ה, ז; רי"ף ורא"ש. ונראה מכאן שהלכה כרבי יהודה האומר יש דישה שלא בגידולי קרקע (תוס' עג:). ואולם הרמב"ם פסק אין דישה אלא בגיד"ק. ואעפ"כ החולב חייב משום דש, כי שבהמה נחשבת גידולי קרקע — ע"ע רמב"ן ורשב"א; שו"ת הריב"ש קכא; מגיד משנה. ור"י ור"ת פירשו משום 'ממחק', שמחליק את הדד. ויש אומרים משום 'בורר' (ע' רשב"א קמד: בשם ר"ת), או משום 'גוזז' (תורא"ש כאן בשם ריב"א, מאירי לעיל עג ועוד), או 'קוצר' (ע' ירושלמי פ"ז סה"ב; רש"י ורש"ש; מג"ח 'הקוצר' ב; חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב סד, ה), או 'טוחן' (ע' יראים רעד).

המחבץ (= פעולה הגורמת להפרדת מי-החלב מהגוש. ערש"י. ויש מפרשים: מפיך חמאה מחלב, על ידי חביטה וכד'. ע"ח, ערוך) חייב משום 'בורר'.

נראה שלפי הפירוש ברש"י, וכן מפרש הרמב"ם (ז, ו), פעולה המפרידה את הנוזל מן המוצק היא נחשבת ברירה, הגם ששניהם עדיין בתוך הכלי. ונראה שלפי זה אין חייבים על הוצאת הנוזלים מן הכלי, שהרי הם כבר מופרדים ועומדים. אבל לפי הפירוש השני, הוצאת הנוזל מן הכלי נחשבת מלאכת ברירה. והיא היא שאלת האחרונים האם יש ברירה בלח (עפ"י אור לציון ח"א כו, ב).

תעב

המגבן (= מקבץ פתיית החלב הקפוי לכלי, לעשותו חריץ גבינה. עפ"י ערוך 'חלב' גבן) — חייב משום 'בונה'.
א. נחלקו הראשונים האם חכמים חולקים על חולב מחבץ ומגבן, שפטור, והלכה כמותם, או דברי הכל הם.

ב. מדין תורה מותר לחלוב לחבץ ולגבן ביום טוב, בענין שאפשר לאוכלו בו ביום, ואעפ"י שהיה אפשר מאתמול (עפ"י תוס' ועוד).

שיעורם — כגרוגרת.

התוס' (עו: ובפסחים סה.) העלו אפשרות לומר ששיעור זה הוא רק כאשר חלב כדי לעשות גבינה, אבל חלב לשתייה, אינו חייב אלא בכדי גמיעה. ואפשר ששיעור 'כגרוגרת' היינו לאחר שנתגבן החלב. (וע' רמב"ם וראב"ד ה, ז).

ה. המכבד (= מטאטא) והמרבץ (= מזלף מים) על קרקע שאינה מרוצפת — רבי אליעזר מחייב משום 'בונה', הן בשבת הן ביום טוב, שהרי הוא משהו גומות. (ואף על פי שאינו מתכוין לכך, סובר רבי אליעזר שהוא 'פסיק רישיה'. תוס'). וחכמים אומרים: אינו אלא משום שבות.

אמימר התיר לרבץ במחוזא, מפני שבתיהם מרוצפים באבנים, (בכל העיר. רש"י, תוס' לעיל כט:).
אף ברצפת עפר התירו (לחכמים) לרבץ על ידי שרוחץ פניו בוויית זו ידיו בוויית זו ורגליו בוויית זו. [ואפשר שרב אשי חולק בדבר. עפ"י רבותיו של רש"י].

והסיקו, לפי מה שאנו נוקטים כרבי שמעון — מותר לרבץ אפילו לכתחילה, משום שאינו מתכוין לכך. רב האי גאון ובה"ג, הרי"ף הרמב"ן הרי"ד והרי"א, התירו כיבוד הבית במכבדות, כמו ריבוץ. ואילו התוס' והרא"ש חולקים. [ואפילו חכמים לא פטרו במכבד, כי ודאי משהו גומות. רשב"א]. והראב"ד (בדעת הרי"ף) כתב שאין התר אלא אם כיבד מערב שבת, וגם אין שם דברים שהם מוקצים. ואולם הרשב"א בתשובה (ח"ה רטו. הביאה הב"י סו"י שח) כתב, שאין לחוש לאיסור מוקצה בכיבוד הבית, שהרי זה כ'גרף של רע'.

להלכה כתבו הפוסקים שמותר לטאטא מקום מרוצף, אם רוב בתי המקום מרוצפים, ובמטאטא רך ולא קשה, [והמיקל לטאטא בענפי אילן — אין למחות בידו]. ורצוי שלא לטאטא אלא אם כבר טאטא המקום מבעוד יום (עפ"י משנ"ב ובה"ל; שמירת שבת כהלכתה כג, א-ב).
הדחת רצפה — ע' לעיל מ.

ו. הרודה חלות דבש — רבי אליעזר מחייב, הן בשבת הן ביום טוב. (ביערת הדבש — מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת אף חלות דבש). וחכמים אומרים אינו אלא משום שבות.

א. לדעת התוס', מן התורה מותר לרדות דבש ביום טוב אם ראוי לאכלו באותו יום, אעפ"י שאפשר היה לו לרדות מאתמול. והחזיב שאמרו — בשאי אפשר לו לאכול היום כגון סמוך לחשכה, או באיסורי הנאה, או בשהדביש.
ואולם הרמב"ן והרשב"א סוברים שאסור, לפי שהוא דומה ליער, ותלישה אסורה ביום טוב מן התורה, ואפילו בדברים שאי אפשר לעשותן מבערב.

ב. י"א שבכוורת המחוברת לקרקע, מודים חכמים שחייב משום 'תולש' (ע' רע"ב שביעית ז, ז).

ז. התולש צמח מעציץ נקוב (כשורש קטן) — חייב. ושאינו נקוב — פטור. רבי שמעון פוטר בזה ובוה. אמר רבי זירא: מודה רבי שמעון שאם ניקב בכדי טהרתו (כמוציא זית. תוס'), שנידון כמחובר לקרקע.

ופירש אביי דבריו: שניקב למטה מרביעית, שהואיל ואין יכול לקבל רביעית, בטל מתורת כלי ונחשב כמחובר לקרקע.

נראה שזה דוקא בסתם כלים, או בכלי המיועד לאכלים ולמשקים, אבל המיוחד לאכלים בלבד, אפילו אם אין בו כדי לקבל רביעית אינו בטל מתורת 'כלי' אם הוא מקבל זיתים (מרומי שדה).

היה השורש כנגד הנקב — נסתפק ההוא סבא שמא מודה רבי שמעון.

יש סוברים שדין חרישה וזריעה כדין תלישה, והזורע בעציץ שאינו נקוב פטור. ויש חולקים (ע' מגן אבות; חיי אדם יא בנשמ"א; מנ"ח; תוצאות חיים ה; שו"ת שבט הלוי ח"ז צד, ג).

דפים צה — צו

קל. א. זרעים שנורעו בעציץ נקוב — האם דינם כמחובר או כתלוש?

ב. מהם שיעורי נקיבת כלי חרס להלכותיהם השונות?

א. זרעים שנורעו בעציץ נקוב בנקב שגדלו כשורש קטן — להכמים, דינו כמחובר לקרקע, הן לענין תולש בשבת, הן לענין הכשר לקבלת טומאה על ידי משקים, שכל דבר המחובר אינו מוכשר לקבל טומאה. [וכן לענין דרכי קנין, כתיבת פרוזבול ועוד].

א. אין חילוק בגודל הנקב, בין כלי המיועד למשקים או לדברים אחרים, לעולם משערים בכדי שורש קטן (עפ"י תוס').

ב. שיעור נקב 'כדי שורש קטן' — כתבו פוסקים אחרונים, הוא כ-2.5-2 ס"מ בקוטרו, ואם כי נראה מכמה מקומות שהוא פחות מזה, מכל מקום לחומרא יש לחוש לשיעור הנ"ל (עפ"י שבט הלוי ח"ח רלב, ה).

ג. אין חילוק בין נקב הנמצא למטה או בדפנות מלמעלה, כי אעפ"י שהכלי ראוי לקבל רביעית ולא נטהר מטומאתו, הזרעים שבתוכו נחשבים מחוברים לקרקע. ע' משנה למלך בכורים ב; חו"א סב, כא. וכתב הרשב"א בתשובה (ח"ג שמא), דוקא כשנקוב כנגד מה שטמון מן הצמח בעפר העציץ, אבל למעלה ממה שטמון — לא.

רבי שמעון אומר: הנקוב דינו כשאינו נקוב לכל דבר, מלבד לענין הכשר לקבלת טומאה, זרעים שבעציץ נקוב — אינם מוכשרים לקבל טומאה על ידי נפילת משקים עליהם — שהתורה ריבתה טהרה אצל זרעים. (וכי יפל מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע — טהור הוא).

מסתמא הוא הדין לענין קבלת טומאה של הזרעים, אם העציץ נקוב — אינם מקבלים טומאה, [וגם עולים מטומאתם בזריעה זו]. ובשאינו נקוב — נטמאים (עפ"י תוס' חולין קכח. וע' ר"ש מעשרות ה, ב מהירושלמי).

ומודה רבי שמעון כשניקב בכדי טהרתו, שבטל ממנו תורת 'כלי' והזרעים שבתוכו נידונים כמחובר לקרקע, כנוכר למעלה.

ב. אמר רבא: חמש מדות בכלי חרס שנוקבו; —

ניקב כמוציא משקה (= נקב צר שמשקה שבכלי מטפסף דרכו, אבל מים שמחוץ לכלי אינם חודרים דרכו לכלי) — עדיין כלי הוא לכל דבר, מלבד ב'גסטרא', דהיינו שבר כלי שמשמש לקבלת משקים נוטפים מן הכלים — נטהר בנקב זה, מפני שהוא נזרק, שאין אדם אומר הבא גסטרא לגסטרא.